

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vývoj transatlantických vztahů po 11. září 2001

Tereza Kuglerová

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy – teritoriální studia

Bakalářská práce

Vývoj transatlantických vztahů po 11. září 2001

Tereza Kuglerová

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2022

.....

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala panu PhDr. Pavlu Hlaváčkovi, PhD za odbornou pomoc, čas a cenné rady, které mi pomohly při zpracování mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 Souhrn poznatků Charlese A. Kupchana a vysvětlení termínů	9
1. 1 Charles A. Kupchan.....	9
1. 2 Atlantický řád	10
1. 3 Logika interakce	11
1. 4 Zájmy.....	12
1. 5 Identita.....	12
1. 6 Charakter	13
1. 7 Vývoj atlantického řádu	13
1. 7. 1 První vývojová fáze.....	14
1. 7. 2 Druhá vývojová fáze	15
1. 7. 3 Třetí vývojová fáze	16
1. 7. 4 Čtvrtá a současná vývojová fáze	16
2 Přehled vývoje po roce 2001	20
2. 1 Logika interakce	21
2. 2 Zájmy.....	25
2. 3 Identita.....	27
2. 4 Charakter	29
3 Analýza předpokladů a skutečnosti	33
3. 1 Oslabení konceptu kolektivní bezpečnosti	34
3. 2 Rozdílné řešení zájmů	35
3. 3 Kompatibilní identita.....	36
3. 4 Bezpečnostní aliance na ústupu.....	36
Závěr	39
Seznam použité literatury	42
Resumé.....	45

Úvod

Od teroristických útoků ve Spojených státech amerických z 11. září 2001 uběhlo v září roku 2021 již dvacet let. Také uplynula velmi krátká doba od toho, co prezidentské křeslo v USA opustil Donald Trump, který přispěl k jedné z nejhlubších transatlantických krizí v posledních letech. Z tohoto důvodu chci svou práci zaměřit na to, zda se po roce 2001 naplnil pesimistický scénář představený na počátku 21. století americkým profesorem mezinárodních vztahů Charlesem A. Kupchanem. Ten několik let po tragických událostech z 11. září vytvořil přehled tří kompletních vývojových fází atlantického řádu a jedné fáze, která dle něj začala právě po roce 2001. Jednotlivá období popsal z hlediska vztahů a interakcí mezi aktéry v transatlantickém prostředí, dále také z pohledu jejich zájmů a identity. Také charakter atlantického řádu byl z Kupchanova pohledu pro jednotlivé fáze důležitý.

Transatlantické vztahy jsou tématem, které je dlouhodobě velmi podrobně sledované, a to především z toho důvodu, že si vztahy prošly velmi zajímavým vývojem, a ne jednou krizí. Spolupráce Spojených států amerických a evropských demokracií byla důležitá již v první polovině 20. století, kdy nakonec přispěla ke skončení první světové války. Zásadním milníkem se ale pro vzájemné vztahy stalo vytvoření Severoatlantické aliance v roce 1949, která je od té doby klíčovou organizací pro úzkou spolupráci a komunikaci transatlantických spojenců. Ke spolupráci v rámci NATO docházelo od počátku pouze mezi západními demokratickými státy a v průběhu času byly do organizace přizvány další státy, které prošly demokratizací, a to i po roce 2001. Severoatlantická aliance se stala organizací, na jejíž půdě ve velké míře docházelo ke společnému řešení konfliktů a spolupráci mezi Spojenými státy a evropskými spojenci v průběhu Studené války. Výraznou změnou pro vývoj představoval konec Studené války, který způsobil, že vzájemné vztahy v určitém ohledu ochladly a hlavní otázkou po roce 2001 se stalo, zda nedojde k rozpadu NATO, vzhledem ke krizím, které následovaly. Jak jsem již zmínila výše, poměrně nedávná krize v rámci Severoatlantické aliance, a obecně rozvolnění transatlantických vztahů, za doby

prezidentství bývalého prezidenta Spojených států amerických Donalda Trumpa přispěly k oživení diskuse o významu vzájemného spojení a s tím spojených problémů. Trump svým kritickým přístupem velmi ovlivnil transatlantické vztahy a zasloužil se o větší odcizení mezi spojenci. To je také jedním z důvodů, proč je tato debata i v současné době velmi důležitá, a to i kvůli tomu, že jsme její součástí.

Cílem mé bakalářské práce je konkrétně sledovat vývoj transatlantických vztahů po 11. září 2001 až do současnosti. Mým úkolem bude analýza vztahů mezi Spojenými státy americkými a Evropou, jakožto dvěma základními a nejdůležitějšími aktéry pro zkoumání transatlantických vztahů. Dále posoudím, zda vztahy po roce 2001 skutečně začaly oslabovat, jak naznačil Charles A. Kupchan, a zhodnotím základní charakteristiky atlantického řádu po roce 2001 na základě srovnání s předchozími vývojovými fázemi. Pro jednotlivé fáze bylo typické kvalitativní zlepšování vzájemných vztahů mezi Spojenými státy americkými a Evropou, konkrétně s odkazem na logiku interakce, zájmy a identitu atlantických aktérů.

Charles A. Kupchan došel k závěru, že pro následný vývoj po roce 2001 bude typické postupné rozvolňování úzkých vazeb mezi aktéry. Vzhledem k tomu, že tato predikce byla vytvořena v roce 2006 (a poté opakovaně využívána v jeho následných textech), ráda bych se zabývala tím, zda v současnosti můžeme potvrdit nebo naopak vyvrátit Kupchanovy argumenty. Kladu si následující výzkumnou otázku: potvrzuje vývoj po roce 2001 oslabování vazeb atlantického řádu tak, jak to nastínil Charles A. Kupchan? Na tuto otázku bych ráda odpověděla ve třech základních krocích. V první části budu sumarizovat Kupchanovy poznatky a vysvětlím termíny, které ve své analýze používá (logika interakce, zájmy, identita a charakter řádu), v druhé části textu se budu zabývat vývojem atlantického řádu po roce 2001 a v závěrečné části se pokusím zhodnotit, zda současný vývoj koresponduje s tím, co naznačil Kupchan.

Při psaní mé bakalářské práce jsem v první teoretické části čerpala především z článku *The Fourth Age: The Next Era in Transatlantic Relations* od

Charlese A. Kupchana, který se v něm přímo zabývá popisem vývojových fází atlantického řádu a také popisem vývoje transatlantických vztahů po 11. září 2001. Mezi mé další zdroje patřily akademické články, odborné knihy nebo internetové zdroje, které se zabývají tématem vztahů mezi Spojenými státy americkými a Evropou nebo krizí na půdě Severoatlantické aliance.

Kupchanovu práci jsem si vybrala pro analýzu zejména z toho důvodu, že mě v průběhu mého studia zaujal svým unikátním úhlem pohledu na transatlantické vztahy, a to zejména svým konceptem atlantického řádu. Zalíbila se mi jeho myšlenka, že atlantický řád je dle něj dlouhodobý koncept, jehož vznik se váže již k roku 1776. Vzájemné vztahy mezi Spojenými státy americkými a Evropou pro něj představují dlouhodobý jev, jehož vývoj ovlivňovaly změny charakteristických rysů atlantického řádu. Také oceňuji, že se v průběhu času ke své myšlence dále vrací a zaznamenává změny, které se v řádu udály, tudíž je možné sledovat určitou evoluci jeho představ o dalším vývoji vzájemných vztahů. Jeho pohled je tak stále aktuální, vzhledem k tomu, že se konceptu stále věnuje. Od roku 2001 až dodnes měl spoustu příležitostí ke zkoumání proměny atlantického řádu, vzhledem k množství menších i větších krizí v transatlantických vztazích.

1 Souhrn poznatků Charlese A. Kupchana a vysvětlení termínů

Tato kapitola bude sloužit jako teoretická část, kde se pokusím nejdříve stručně představit základní teze Charlese A. Kupchana a dále vysvětlím důležité termíny, které jsou klíčové pro pochopení celého textu a problematiky transatlantických vztahů v období od vzniku USA až dodnes. Ve druhé části se věnuji samotnému vývoji transatlantického řádu, který ve svém díle popsal Charles A. Kupchan. Popisují čtyři vývojové fáze, které sledují proměnu atlantického řádu od vzniku USA v roce 1776, a to dle typických charakteristických rysů.

1. 1 Charles A. Kupchan

Podstatná část mé práce je tvořena především analýzou a poznatky Charlese A. Kupchana, a proto jsem se mu rozhodla věnovat část prostoru. Stručně tedy představím některé z významných postů, které v minulosti zastával a obecně rozvedu jeho myšlenky. Charles A. Kupchan je profesorem mezinárodních vztahů na School of Foreign Service and Department of Government na Georgetown University. Je odborníkem na transatlantické vztahy a mezi lety 2014 a 2017 působil v administrativě Baracka Obamy jako jeho zvláštní asistent a zároveň jako vrchní ředitel pro evropské záležitosti ve štábu Národní bezpečnostní rady (National Security Council). Tuto funkci zastával také v první administrativě Billa Clintona (Council on Foreign Relations 2021). Rovněž je vedoucím pracovníkem a ředitelem evropských studií v Radě pro mezinárodní vztahy (The Globalist 2017). Koncept atlantického řádu a všech jeho vývojových fází představil v roce 2006 a dále se k němu vracel a v průběhu let reagoval na události, které měly vliv na jeho další vývoj. Pro popis některých charakteristických rysů atlantického řádu přebírá koncepty z různých teoretických oborů a od různých autorů a dále pracuje s jejich myšlenkami.

Podobný koncept jako Kupchan představil také G. John Ikenberry, který popisoval transatlantické vztahy jako specifickou formu mezinárodního řádu nazvanou atlantický politický řád. Ikenberry tento řád pojímá z hlediska hegemonie USA (Anderson 2018: 622). Kupchan naproti tomu s myšlenkou

pracuje jiným způsobem a popisuje USA i evropské státy spíše jako rovnocenné partnery, kteří spolupracují s vidinou nějakého společného cíle. Samozřejmě ale přihlíží k tomu, že USA hrály od konce druhé světové války důležitější roli, a to i z hlediska moci a postavení v mezinárodním systému. Na druhou stranu ale Kupchan také podporuje evropskou integraci a silnou EU v kontrastu s USA, protože věří, že díky tomu bude silnější i jejich partnerství (Kupchan 2009: 18–20). Charles A. Kupchan atlantický řád vnímá jako dlouhodobý koncept a popisuje vývojové fáze již od roku 1776, zatímco Ikenberry popisuje řád jako koncept, který vznikl na konci 50. let 20. století, kdy došlo k vyšší integraci a spolupráci USA a evropských států (Anderson 2018: 622). Kupchan řád popisuje i v té době, kdy mezi aktéry nedocházelo k vřelým a silným vztahům jako v druhé polovině 20. století. Na rozdíl od Ikenberryho vnímá různé dlouhodobé a opakující se jevy, které vzájemné vztahy charakterizovaly.

1. 2 Atlantický řád

Atlantický řád popisuje Charles A. Kupchan jako soubor vztahů, norem a pravidel, které existují mezi Spojenými státy americkými a evropskými zeměmi. Tvoří tak prostředí, ve kterém spolu jednotliví aktéři existují a komunikují, a to v určitých časových obdobích. Kupchan sleduje charakteristické rysy na základě kterých dělí atlantický řád do vývojových fází. Jednotlivé znaky jsou typické pro každé období, které tak lze snadno rozlišit (Kupchan 2006: 77). Dělení na přesná časová období je podrobně popsáno v druhé části této kapitoly.

V mezinárodních vztazích lze na jedné straně rozlišovat řád a na druhé anarchii. Řád tvoří charakteristická pravidla, normy, aktivity nebo interakce mezi aktéry v rámci něj, v případě mé bakalářské práce se jedná o atlantický řád, jehož podobu popisuje logika interakce, dále zájmy aktérů transatlantických vztahů, jejich identita a charakter, který řád v určitém období má. Řád je opakem anarchie, kde neexistují žádná pravidla mezi jednotlivými aktéry. V případě atlantického řádu sledujeme opakující se jevy ve vztazích mezi transatlantickými aktéry a jejich vzájemné vnímání, což zahrnuje například formu interakce mezi aktéry, míru

shody v jejich zájmech, míru spolupráce nebo společné ideologické či hodnotové rysy, které jsou pro aktéry typické.

1. 3 Logika interakce

Transatlantické vztahy, co se týče atlantického řádu, Kupchan (2006: 78) zkoumal z pohledu interakce a komunikace mezi aktéry a dělil logiku interakce na éru mocenské rovnováhy, rovnováhy hrozeb a kolektivní bezpečnosti. Logika mocenské rovnováhy popisuje situaci, kdy se aktéři v rámci atlantického řádu neustále snaží vyvažovat svou moc proti ostatním, aby řád neovládl hegemon. Taková situace nastává především pokud se objeví aktér s rostoucí mocí či vlivem, který má potenciál ovládnout systém a stát se takzvaným hegemonem. Aktéři se proto snaží takové situaci zabránit i vytvářením ad hoc aliancí. V atlantickém řádu by na základě mocenské rovnováhy mělo docházet k vyváženému rozdělení moci, protože v jiném případě dochází ke konfliktům. Na rozdíl od mocenské rovnováhy, logika rovnováhy hrozeb popisuje situaci, kdy se aktéři snaží vyvažovat svou moc pouze proti tomu aktérovi, který představuje reálnou hrozbu pro jejich existenci.

Kolektivní bezpečnost je naopak založena na principu určité bezpečnostní aliance, díky níž se konflikty řeší společně a za použití mírových prostředků. Každý aktér v rámci takové aliance je zodpovědný za bezpečnost svých partnerů a zároveň má zaručenou vlastní bezpečnost. Tuto funkci plní například Organizace spojených národů, která na tomto principu vznikla po druhé světové válce. Na základě myšlenky kolektivní bezpečnosti vznikla, díky iniciativě bývalého prezidenta Spojených států amerických Woodrow Wilsona, těsně po první světové válce Společnost národů. Ta měla fungovat jako shromáždění, které prosazuje mír, otevřenou diplomacii a mezinárodní právo. Jejím hlavním cílem mělo být zabránění vypuknutí další ničivé války, což se nepodařilo a Společnost národů nakonec zanikla (Kupchan – Vinjamuri 2021). I přes snahu tak vypukla druhá světová válka a po ní následovalo nahrazení neúspěšné Společnosti národů Organizací spojených národů v roce 1945.

Poněkud samostatně zde uvedu také Severoatlantickou alianci, která je od roku 1949 velmi důležitou organizací pro zajištění bezpečnosti v transatlantických vztazích, ale je řazena spíše k principu kolektivní obrany než kolektivní bezpečnosti. Je tomu tak z toho důvodu, že v případě napadení jednoho z členských států aliance jsou ostatní členské státy zavázány mu pomoci, a tak je ohrožení jednoho člena vnímáno jako ohrožení celé aliance (NATO 2008). Severoatlantická aliance je z hlediska zajištění bezpečnosti pro vztahy mezi USA a Evropou klíčová, proto se jí v dalších částech práce věnuji více.

1. 4 Zájmy

Charles A. Kupchan rozdělil zájmy v atlantickém řádu na *separate and divergent*, *separate but contingently convergent* a *common*. První termín se vztahuje k období, ve kterém jsou zájmy aktérů v atlantickém řádu oddělené a zcela odlišné. Zájmy, které jsou odlišné, ale svým způsobem v některých ohledech blízké Kupchan označuje anglickým termínem *separate but contingently convergent* a jako poslední je zde termín *common*, což znamená, že národní zájmy států jsou společné a aktéři usilují o to samé (Kupchan 2006: 78). Příkladem společných zájmů je například snaha o již zmíněnou kolektivní bezpečnost vytvářením organizací jako Organizace spojených národů v polovině 20. století nebo snaha o kolektivní obranu v rámci Severoatlantické aliance.

1. 5 Identita

Identitu atlantického řádu Kupchan (2006: 78) dělí na *oppositional* neboli protikladnou, *compatible* neboli kompatibilní a *shared* neboli sdílenou. Lze ji rozlišovat podle toho, do jaké míry byly společné například normy, ideologie, režim, hodnoty nebo ideje aktérů transatlantických vztahů. Z hlediska existence sociálního konstruktů, o kterém hovoří teorie konstruktivismu, lze sledovat určitou podobnost s kulturami anarchie, které představil Alexander Wendt a které do jisté míry souhlasí s Kupchanovým pojetím identity. Kultura anarchie se dělí na Hobbesovskou, Lockeovskou a Kantovskou, což lze obecně rozdělit na nepřátele, rivaly a přátele. Toto dělení tak určitým způsobem souhlasí

s tím, do jaké míry je identita aktérů v atlantickém řádu kompatibilní a jak spolu na tomto základě státy vycházejí a dále komunikují.

Jako příklad sdílené identity v atlantickém řádu zmíním například západní identitu, se kterou se zejména během třetí vývojové fáze a Studené války aktéři v rámci transatlantických vztahů ztotožňovali. Sdílená identita je spojovala a umožňovala jim hlubší spolupráci v rámci kolektivní bezpečnosti a obrany. Dále je také spojovala ve smyslu dělení světa během Studené války na dva bloky – Západ a Východ.

1. 6 Charakter

Míra spolupráce mezi aktéry určuje charakter atlantického řádu. Kupchan popisuje tři typy, a to *militarized rivalry*, což se dá označit jako vojenská rivalita mezi aktéry, *peaceful coexistence* neboli mírová koexistence a jako poslední *alliance/security community*, což můžeme označit jako alianci/bezpečnostní společenství (Kupchan 2006: 78). Koncept bezpečnostního společenství představil již v roce 1957 Karl Deutsch v díle *Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience*. Charles A. Kupchan na základě tohoto konceptu popsal alianci států v rámci atlantického řádu, které spolu neválčí, ale spolupracují a existuje mezi nimi mír.

1. 7 Vývoj atlantického řádu

Charles A. Kupchan ve svém díle popsal několik vývojových fází atlantického řádu, a to především z hlediska měnící se bezpečnostní situace mezi jeho aktéry. Představím konkrétně čtyři vývojové fáze od vzniku Spojených států amerických v roce 1776 až po vývoj po roce 2001, kdy proběhly v USA teroristické útoky. V souladu s vývojem po roce 2001 poskytuje Kupchan pohled na evoluci atlantického řádu na základě událostí a proměny některých ukazatelů, které jsem již popsala výše.

Podle Charlese A. Kupchana (2006: 77) od vzniku Spojených států amerických v roce 1776 existují konkrétně tři kompletní vývojové fáze

transatlantických vztahů: éra mocenské rovnováhy, období rovnováhy hrozeb, a nakonec éra kolektivní bezpečnosti. Každé z těchto období má své charakteristické rysy, které tvoří podstatu vztahu mezi USA a Evropou. Detailním vývojem poslední a současné čtvrté éry se detailně zabývám až ve druhé části mé bakalářské práce. Tato vývojová fáze stále trvá a Kupchan ve svém díle uvádí některé z důvodů, proč vybočuje od charakteristik předchozí třetí fáze. Na konci této podkapitoly proto věnuji část prostoru předpokladu Charlese A. Kupchana, na kterém je poté založena analýza v další části práce.

1. 7. 1 První vývojová fáze

První období dle Kupchana (2006: 77) začalo v roce 1776, kdy Spojené státy americké získaly nezávislost na Velké Británii, a trvalo až do roku 1905. V tuto dobu byly vztahy mezi Evropou a USA tvořeny konceptem mocenské rovnováhy. Atlantický řád měl charakter vojenské rivality, a to především mezi USA, Francií, Velkou Británií a Španělskem, kteří představovali hlavní aktéry této doby. Soupeření probíhalo zejména o území, obchod a geopolitický vliv. Spojené státy americké se v tomto období víceméně distancovaly od konfliktů, které se odehrávaly na kontinentální Evropě. Výjimkou byly pouze dva konflikty, které určitým způsobem zasahovaly do zájmů USA, konkrétně válka s Velkou Británií a také se Španělskem. Obecně byla tato éra protknuta různými konflikty a válkami.

Identita aktérů byla v tomto období silně odlišná a Spojené státy americké a evropské státy se navzájem považovaly za kompletně odlišné. USA pohlížely na Evropu jako na zastaralou část světa, která se zasekla v minulosti. Naopak Evropa vnímala Spojené státy americké jako zemi plnou hrubých, neomalených a prostých lidí (Kupchan 2006: 78). Obecně se dá přístup Spojených států amerických v tomto období charakterizovat jako izolacionistický, vzhledem k tomu, že USA se snažily vyvarovat konfliktům mimo své území a v souvislosti s atlantickým řádem především mimo Evropu.

1. 7. 2 Druhá vývojová fáze

Postupný přechod do druhé fáze naznačil již počátek sblížení Spojených států amerických a Velké Británie v polovině 90. let 19. století, kdy podle Kupchana (2006: 78) oba aktéři dokázali urovnat některé vzájemné neshody. Jednalo se například o hranice mezi Venezuelou a Britskou Guyanou, ale také o další menší spory ohledně rybolovu nebo hranic. Na počátku 20. století se poté logika mocenské rovnováhy transformovala na logiku rovnováhy hrozeb. Při uspořádání mezinárodního systému hrál nově roli i typ režimu jednotlivých států a aktéři přešli z nepřátelství do určité mírové koexistence. Tato éra se v duchu přátelství a spolupráce nesla podle Kupchana od roku 1905 až do roku 1941. Národní zájmy aktérů byly v tomto období stále v mnoha věcech odlišné, ale do jisté míry začaly být v určitých ohledech shodné. V meziválečném období se USA opět poněkud uchýlily k politice izolacionismu, když po první světové válce nepřistoupily do Společnosti národů a neúčastnily se tak společného řešení konfliktů.

Identita aktérů se v tomto období stala kompatibilní, k čemuž dopomohla podobnost, kterou aktéři spatřovali například z rasového nebo politického hlediska. První světová válka prohloubila spolupráci mezi demokratickými státy na obou stranách Atlantiku a aktéři si díky tomu uvědomili, že jejich spolupráce může zabránit hrozbě. Tato spolupráce již naznačovala blížící se možnost politiky kolektivní bezpečnosti, která začala efektivněji fungovat až po druhé světové válce. V druhé vývojové fázi zatím státy nebyly na tak hlubokou a trvalou formu spolupráce připraveny, protože mezi nimi stále přetrvávaly určité neshody a Senát USA navíc zamítl vstup do Společnosti národů (Kupchan 2006: 78–79). Kompatibilní identita aktérů a jejich zčásti sblížující se zájmy umožnily v tomto období částečnou spolupráci v rámci bezpečnostních otázek mezi Spojenými státy americkými a evropskými demokraciemi.

1. 7. 3 Třetí vývojová fáze

Po druhé světové válce definitivně došlo k dosažení kolektivní bezpečnosti jako logiky interakce, kterou se aktéři v transatlantickém prostoru začali řídit. Jako počátek tohoto období Kupchan (2006: 79) označil útok na Pearl Harbor v roce 1941. Demokratické státy na obou stranách Atlantiku se rozhodly na úkor části své suverenity spojit své síly v rámci Organizace spojených národů a později také Severoatlantické aliance. Státy v tomto období, a především během Studené války, usilovaly o to samé, proto jsou jejich zájmy označeny jako společné. Co se týče identity, v tomto období se již označuje jako sdílená. Konkrétně se jedná o již zmíněnou západní identitu, která státy do velké hloubky spojovala. Ne všechny evropské státy byly celého procesu součástí, do bezpečnostního společenství v tomto období patřily zejména demokratické státy.

Organizace spojených národů oficiálně vznikla 24. října 1945 na základě ratifikace Charty OSN (UN) a na rozdíl od Společnosti národů se Spojené státy americké staly jedním ze zakládajících členů této organizace (Kupchan 2006: 79). V roce 1945 měla 51 členů, jejichž počet se do roku 2021 rozrostl na 193 s přistoupením Jižního Súdánu v roce 2011 (UN 2011). Severoatlantická aliance vznikla 4. dubna 1949 na základě podpisu Severoatlantické smlouvy. Jednalo se o vojenskou alianci, která umožňovala propojení dvou kontinentů na březích Atlantiku v oblasti obrany a bezpečnosti. Momentálně v roce 2022 sdružuje již 30 členských zemí (NATO 2022).

1. 7. 4 Čtvrtá a současná vývojová fáze

Dle Kupchana (2006: 80) začalo docházet k postupnému odcizení od ideálů a charakteristických rysů třetí éry, a to kvůli rozdílným zájmům USA a Evropy, které se projevily převážně po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991. Tato transformace tedy započala ještě před zvolením George W. Bushe a teroristickými útoky z 11. září 2001. Pro transatlantické partnery přestala po konci Studené války existovat společná hrozba v podobě východního bloku v čele s SSSR, a proto na sobě západní spojenci přestali být z bezpečnostního hlediska tolik vzájemně

závislí. Po teroristických útocích sice znovu měli transatlantičtí spojenci společného nepřítele v podobě islámského extremismu a terorismu, ale obě strany se k válce proti terorismu rozhodly přistupovat jiným způsobem. Kromě výjimek přistupovali k problémům a jejich řešení podle svého uvážení. Například ve Spojených státech amerických se po teroristických útocích znovu probudila chuť ke globálnímu angažmá (Kupchan 2002).

Odcizení způsobila také sekulární změna v americké politice, konkrétně neshody o zahraniční politice mezi Republikánskou a Demokratickou stranou, nebo rozšíření Evropské unie a jejího vlivu více na východ a na jih na úkor tradičního vlivu a dominance USA v přímém srdci Eurasie (Kupchan 2006: 80). V důsledku jednostranného jednání ze strany USA v některých otázkách se hlasování členských států EU v rámci OSN o vyloučení USA ze dvou komisí OSN mohlo jevit jako určitá forma odplaty (Kupchan 2002).

Kupchan (2006: 80) naznačuje, že se atlantický řád po roce 2001 začal spíše podobat tomu před druhou světovou válkou, což je myšleno tak, že z hlediska logiky interakce atlantický řád začal spíše připomínat vyvažování hrozeb a koncept kolektivní bezpečnosti začal slábnout. Mezinárodní instituce vzniklé po druhé světové válce za účelem udržování míru proto po roce 2001 dle Kupchana (2002) nevyhnutelně zeslábnou. Také je problém v tom, že Spojené státy americké se stále řídily reálpolitikou, na rozdíl od Evropské unie, která se stále více spoléhala na multilaterální spolupráci a mezinárodní právo. Evropské státy se po roce 2001 snažily vyvažovat chování a zahraniční politiku Spojených států amerických, vzhledem k tomu, že se jakožto spojenci neshodovaly na vedení války proti terorismu. Největšími kritiky invaze do Iráku byli z evropských zemí například Francie a Německo, dokonce i NATO se drželo dál od větší participace na invazi do Iráku (Kupchan 2006: 81). Otázka Blízkého východu byla mezi spojenci z hlediska neshod velkým tématem. EU například nesouhlasila s trvalou podporou Izraele ze strany USA, ani s jejich politikou izolace vůči Iráku a Íránu, namísto snahy o spolupráci (Kupchan 2002).

Zájmy Spojených států amerických a evropských zemí se tak v rámci atlantického řádu začaly rozcházet a staly se v určitých otázkách odlišnými, i když v některých ohledech zůstaly podobné či stejné. V rámci identity se aktéři na obou stranách také začaly lišit a jejich západní identita, která je spojovala za Studené války, začala slábnout. Z pohledu charakteru už se nejednalo o tak silnou bezpečnostní alianci, ale spíše o koexistenci v míru, a to zejména proto, že jejich zájmy v oblasti bezpečnosti se rozcházely. Spojené státy americké si proto například hledaly spojence i mimo Severoatlantickou alianci z hlediska snazšího řešení svých vlastních zájmů (Kupchan 2006: 81). Přístup Bushovy administrativy hrál velkou roli v postupném odcizení USA a Evropy právě i kvůli již zmíněnému unilateralismu a odmítavému postoji vůči hlubší evropské integraci a spolupráci. Celkově tento přístup Spojených států amerických přispěl k vyvolání určitého hněvu a nesouhlasu uvnitř Evropy. Zároveň také k pocitu, že je žádoucí se vůči USA vymezit a společně jim čelit. Bush například odstoupil od Kjótského protokolu, mezinárodní smlouvy podepsané v roce 1997 zabývající se změnou klimatu a zavazující signatáře ke snižování emisí skleníkových plynů (MŽP). Tímto krokem obě strany Atlantiku také vzdálil od určitého společného směru. I přes to se ale ke Kjótskému protokolu zapojila spolu s EU více než stovka zemí, a tak zůstaly USA stát stranou (Kupchan 2002).

I přes neshody a rozdílné zájmy si ale spojenci dle Kupchana (2006: 82–83) stále uvědomují určitou vzájemnou závislost. Řád po roce 2001 sice postrádá určitý blízký vztah ze studenoválečného období, ale i tak mezi aktéry panuje mír a ekonomická, politická a vojenská spolupráce. Podle Kupchana by mělo v rámci tohoto období dojít k reformě NATO, aby transatlantická spolupráce lépe fungovala. Také by se podle něj měla jejich spolupráce zlepšit například integrací i v jiných oblastech, nejen v té vojenské a bezpečnostní. To souvisí například s Evropskou unií a společnou zahraniční politikou členských zemí EU. Kupchan ve svém díle podotýká, že by EU měla najít konsenzus i v rámci bezpečnostní politiky, což by umožnilo její lepší spolupráci s USA. I přes to si ale myslí, že se z hlediska bezpečnostní spolupráce atlantický řád již nevrátí do dob aliance za

Studené války a mezi USA a Evropou budou stále přetrvávat neshody ohledně mezinárodního práva, role mezinárodních organizací nebo politiky na Blízkém východě (Kupchan 2006: 83). Pokud si ale obě strany neuvědomí rostoucí propast mezi nimi, nevyhnutelně se dle Kupchana (2002) blíží doba, kdy konflikt nebude probíhat mezi Západem a ostatními aktéry, ale v rámci Západu samotného, který bude rozdělený.

2 Přehled vývoje po roce 2001

V této kapitole popisují vývoj transatlantických vztahů po roce 2001 s ohledem na charakteristické rysy vysvětlené v předchozí kapitole. Zaměřuji se na důležité milníky, které způsobily odcizení mezi transatlantickými spojenci a na dopad, který jednotlivé události měly na proměnu a vývoj charakteristických rysů atlantického řádu. Některé z událostí silně otrásly stabilitou Severoatlantické aliance a obecně spojenectvím mezi Spojenými státy americkými a Evropou. Sám Charles A. Kupchan již nějaké z nich popsal ve svém díle a já je zmínila na konci druhé kapitoly. Pro začátek se věnuji především krizi, která nastala na půdě Severoatlantické aliance mezi transatlantickými spojenci po teroristických útocích 11. září 2001 ve Spojených státech amerických a také neshodám kvůli jejich iniciativě v rámci války proti teroru. Zároveň považuji za důležité popsat vývoj až po současné prezidentství Joe Bidena, vzhledem k nadějím, které byly do tohoto období vkládány.

Půdu pro změnu ve vývoji, která oficiálně nastala po roce 2001, již připravily události z 90. let minulého století. Transatlantické vztahy už tehdy zaznamenaly spoustu změn, stejně jako celý mezinárodní systém. Rozpad Sovětského svazu umožnil vzestup Spojených států amerických a upevnění jejich postavení jako světového lídra. S koncem Studené války také došlo k odklonu od charakteristických rysů třetí vývojové fáze a náznaku formování nové etapy (Lucarelli 2006: 307–308). Skutečným předělem ve vývoji a přechodem mezi jednotlivými fázemi se staly až teroristické útoky z 11. září 2001. Krátce po událostech ze září 2001 se Spojené státy americké v čele s Georgem W. Bushem rozhodly proti terorismu zakročit a jejich hlavním cílem se stalo zničit Islámský stát. Právě přístup k tomuto tématu vyvolal vášnivé debaty a členy Severoatlantické aliance rozdělil na dva rozdílné tábory. Lucarelli (2006: 305) uvádí, že o konci Studené války a konci bipolarity se hovoří jako o strukturální změně na úrovni mezinárodního systému, která měla dopady na existující systém aliancí.

V období po roce 2001 se členské státy Severoatlantické aliance začaly rozcházet v některých otázkách. Rozdílné postoje měly k invazi do Iráku v roce 2003 nebo v realizování Kjótského protokolu (Lucarelli 2006: 304). Invaze do Iráku v roce 2003 také způsobila hlubokou nevoli a skepsi k americké zahraniční politice v evropském veřejném mínění (Kupchan 2009: 14). Podobu transatlantických vztahů dále ovlivnil také postupný vzestup Číny a Ruska jako nových mocností (Bilal – Imran 2019: 20).

Velkou výzvou pro transatlantické vztahy představoval v posledních letech především bývalý americký prezident Donald Trump. Klíčové překážky v období jeho prezidentství představovaly vztahy s Ruskem, neshody uvnitř NATO, debaty o klimatických změnách, Transatlantické obchodní a investiční partnerství (TTIP) nebo otázka Íránu (Bilal – Imran 2019: 12–18). Obecně se Donald Trump zasloužil od roku 2001 o další významnou krizi transatlantických vztahů a způsobil, že vzájemné vztahy se staly do velké míry nefunkčními (Blockmans 2021: 5). Jeho éra je považována za poměrně nevyzpytatelnou, především co se týče jeho proměnlivých a kritických výroků, a to zejména v souvislosti se Severoatlantickou aliancí, ke které měl za svého působení spoustu výhrad (tamtéž: 4). V minulých dvou letech se stal nadějí pro zlepšení vztahů mezi transatlantickými spojenci americký prezident Joe Biden, který sliboval změnu v rétorice zahraniční politiky, a to také co se týče evropských spojenců. Již ve své kampani sliboval mimo jiné odklon od Trumpovy politiky, která byla pro vzájemné vztahy ničivá. Ačkoliv by takové sliby znamenaly změnu k lepšímu, podle Blocksmana (2021: 7) již není možné, aby se vzájemné vztahy vrátily do starých kolejí, protože silné transatlantické spojení již skončilo.

2. 1 Logika interakce

Ihned po teroristických útocích v září roku 2001 Severoatlantická aliance spustila na základě kolektivní obrany vojenskou operaci s názvem Active Endeavour, která měla za cíl boj s mezinárodním terorismem a byla spuštěna na základě článku 5 smlouvy NATO (SHAPE). Svůj podíl na vývoji transatlantických

vztahů po roce 2001 měla i evropská integrace a samotná role USA. Budoucnost aliance závisela na tom, jakým způsobem se bude dál vyvíjet situace v Evropě a do jaké hloubky bude EU sjednocena. Stejně tak ale záleželo na postoji, který si Spojené státy americké zvolí ke zbytku světa. Otázka, jakým směrem se budou tyto proměnné ubírat rezonovala ve vztazích zejména v prvním desetiletí a také před americkými prezidentskými volbami v roce 2008 s ohledem na to, jaký prezident nahradí George W. Bushe v prezidentském křesle (Murphy 2006: 290–291). Největší impuls pro vyšší integraci a jednotu v rámci EU vyslala invaze do Iráku v roce 2003, a to s cílem vyvážit stále rostoucí moc a vliv Spojených států amerických (Sloan 2011: 6). Oproti předchozí vývojové fázi, kdy se USA stavěly pozitivně k evropské integraci, se po roce 2001 potvrdila změna. Společná zahraniční a bezpečnostní politika v rámci EU pro Spojené státy americké znamenala nejistotu v zajištění potřebné podpory u svých evropských spojenců v případě potřeby. To se poté potvrdilo v otázce Iráku. Za doby prezidentství George W. Bushe USA začaly uplatňovat vůči EU logiku rovnováhy moci, a to především po roce 2003 a přístupu evropských zemí k invazi do Iráku (Kupchan 2009: 13).

Ránu kolektivní obraně zasadil již na počátku války proti terorismu George W. Bush, který odmítl nabídku pomoci od Severoatlantické aliance při svržení Talibanu v Afghánistánu (Kupchan 2009: 7). Jeho rozhodnutí souviselo s tím, že chtěl, aby měly USA volné ruce při rozhodování a nemusely se omezovat kolektivním rozhodováním (van Leeuwen 2017: 15). Po válce v Iráku a neshodách mezi spojenci bylo zřejmé, že americká a evropská bezpečnost již není tak nedělitelná jako dříve (Kupchan 2009: 12). Intervence se stala zlomovým bodem a vedla až k takové situaci, kdy ji americký velvyslanec označil za „near death experience” pro Severoatlantickou alianci (O’Neill 2014: 244). Tato událost prakticky potvrdila postupný odklon bezpečnostní politiky USA směrem od atlantického regionu. Atlantismus byl i poté v USA stále důležitý, ale namísto kolektivní bezpečnosti se aliance začala podobat spíše bilaterální spolupráci na základě ad hoc koalicí a spolupráce v případě hrozby (O’Neill 2014: 243–244). Do

již zmíněné operace Active Endeavour byly původně zapojeny pouze členské státy Severoatlantické aliance, ale po roce 2004 byly vítány i státy mimo alianci. V roce 2016 byla operace nahrazena misí Sea Guardian (SHAPE). Neshody v NATO způsobily, že USA spíše spolupracovaly s EU nebo bilaterálně s dalšími státy (de Nevers 2007: 63).

Dle Kupchana (2009: 3) se NATO po roce 2001 více soustředí spíše na mise za svými hranicemi než na zajištění kolektivní bezpečnosti na vlastním území. Hrozbu pro atlantický řád začaly představovat mocnosti, které začaly být na vzestupu a začaly ekonomicky konkurovat transatlantickým spojencům. Znamenaly ale také určité bezpečnostní nebezpečí pro alianci. Ačkoliv pro vzájemné partnerství tyto mocnosti představovaly riziko, bývalý americký prezident Donald Trump za svého působení k Rusku choval zvláštní vztah a snažil se udržovat se svým protějškem Vladimírem Putinem poměrně vřelé vztahy (van Leeuwen 2017: 14). Tento jednostranný přístup ze strany USA vyslal k jejich evropským partnerům poměrně jasnou zprávu, že si spoluprací se Spojenými státy americkými a jejich dalšími kroky nemohou být úplně jistí.

Spojené státy americké za prezidentství George W. Bushe po většinu prvního desetiletí 21. století uplatňovaly v mnoha otázkách unilateralistický přístup a rozhodnutí činily bez prodiskutování se svými evropskými spojenci. Z toho vyplývalo riziko, že při řešení otázek, na kterých se USA a EU například nedokáží dohodnout, se EU přikloní ke spolupráci s mocnostmi jako je Čína nebo Rusko, aby vyvážila svou moc proti Spojeným státům americkým (Sloan 2011: 7). Po anexi Krymu v roce 2014 svým způsobem došlo k obnovení původní hrozby studenoválečné éry ve formě Ruska, což přispělo k určitému zotavení v transatlantických vztazích a spolupráci spojenců na obou stranách Atlantiku na této bezpečnostní otázce (Anderson 2018: 630–631).

Prezidentství Baracka Obamy podle Andersona (2018: 622) vneslo do transatlantických vztahů určité zotavení po skoro celém prvním desetiletí 21. století, které se neslo ve znamení krize. Zpočátku se zdálo, že pro

transatlantické vztahy bude nový americký prezident představovat změnu k lepšímu, ale doopravdy tomu tak bylo pouze na krátkou dobu. Na určité období skutečně došlo ke zlepšení vzájemných vztahů, když se Obamovi podařilo získat zpět důvěru Evropanů díky vystoupení v Berlíně a důrazu na spojenectví a bezpečnost ve svém proslovu (Bilal – Imran 2019: 7–8). V této době byly vztahy mezi transatlantickými spojenci přívětivé a spojenectví v rámci NATO přiměřeně silné (Zandee 2018: 2). V roce 2013 ale transatlantické vztahy zasáhl skandál s názvem PRISM. Jednalo se o přísně utajované sledování zahraniční elektronické komunikace, kterou spustila americká Národní bezpečnostní agentura (NSA) (Anderson 2018: 628). Ukázalo se, že sledovací program v Evropě Spojené státy americké spustily již v roce 2007. Program byl zaměřený například na sběr elektronických osobních údajů ze serverů jako je Microsoft, Google nebo Facebook (Bilal – Imran 2019: 8–9). Později také vyšlo najevo, že NSA dokonce sledovala mobilní telefon tehdejší německé kancléřky Angely Merkelové. V důsledku tohoto skandálu došlo k narušení bezpečnosti v Evropě, a to ze strany nejbližšího spojence. Byla narušena také důvěra v rámci aliance, která zapříčinila zhoršení komunikace mezi transatlantickými spojenci (Anderson 2018: 629).

Prezident Donald Trump během svého působení od roku 2017 značně poškodil vzájemné vztahy především svým unilateralismem a negativním, až nepřátelským, postojem vůči Evropské unii (Blockmans 2021: 5). K odcizení přispěl také svým zpochybňováním kolektivní obrany, kterou zaručovala Severoatlantická aliance (Anderson 2018: 632). Velmi blízko k ohrožení bezpečnosti členů aliance přispěl Donald Trump vyhrocením napětí mezi USA a Íránem. Případný konflikt by z důvodu uplatňování principu kolektivní obrany ohrozil celou alianci. Jednání s Íránem probíhala již od počátku 21. století. Konkrétně poté, co vyšlo najevo, že Írán má vlastní jaderný program. Transatlantičtí spojenci se na něj snažili tlačit s cílem zastavit vývoj jaderných zbraní, což se jim nepodařilo (ČT24 2020). K uzavření dohody došlo až v roce 2015, ale v roce 2018 USA od dohody odstoupily, čímž zapříčinily, že Írán přestal plnit své závazky a docházelo ke stále většímu eskalování konfliktu (Štenglová

2018). Naposledy došlo k výrazné eskalaci v důsledku rozhodnutí Donalda Trumpa o zavraždění generála Solejmáního v roce 2020, čímž mohlo dojít k ohrožení bezpečnosti v rámci celé aliance.

V důsledku Trumpova rozhodnutí nedošlo ani k dalšímu vyjednávání dohody o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství (TTIP). To mělo představovat prostředek pro posílení aliance, a to také v kontrastu s rostoucím potenciálem Ruska a Číny (Kupchan 2015: 125). Po nástupu Joe Bidena do funkce prezidenta Spojených států amerických se zdálo, že se komunikace mezi USA a Evropou bude ubírat lepším směrem, než tomu bylo za Donalda Trumpa. Několik situací již ale evropským státům ukázalo, že nepůjde o tak radikální změnu, v jakou doufaly. Například tomu tak bylo po chaotickém odchodu amerických vojsk z Afghánistánu v roce 2021 nebo po uzavření dohody AUKUS, která způsobila rozpory především mezi Spojenými státy americkými a Francií. Tyto události přiměly evropské státy zpochybňovat nedostatečnou komunikaci ze strany Washingtonu (Kupchan 2021).

2. 2 Zájmy

Z hlediska zájmů se Spojené státy americké a evropské státy po roce 2001 opakovaně rozcházejí v otázce Blízkého východu. Ta se stala ústředním bodem, který testoval výdrž a limity transatlantické spolupráce a soudržnosti (Kupchan 2009: 3). Je známo, že obecně se bezpečnostní zájmy evropských členů NATO po roce 2001 ne vždy shodovaly se zájmy USA (Zandee 2018: 4).

Zpočátku byly Spojené státy americké ve válce proti terorismu podpořeny evropskými členskými státy Severoatlantické aliance. Podpora spočívala také v pomoci v podobě investování jak lidských, tak finančních zdrojů do výcviku místních vojenských a policejních sil. Snahy evropských států ale byly nakonec odmítnuty, protože George W. Bush chtěl, aby USA měly ve válce rozhodující slovo a aby nebylo rozhodováno kolektivně (van Leeuwen 2017:15). Zájmy členských států NATO, a hlavně jejich míra zapojení do boje proti terorismu, se ale brzy začaly výrazně odlišovat. Strategie boje proti terorismu Spojených států

amerických se začaly lišit od těch Severoatlantické aliance. Například z toho hlediska, že ty americké byly daleko ofenzivnější (de Nevers 2007: 38). Nová americká zahraničně-politická agenda v podobě doktríny preventivní války, na úkor klasické diplomacie a udržování míru, měla za výsledek větší prohloubení rozporů s evropskými zeměmi (O'Neill 2014: 244).

Na invazi do Iráku bylo mnoho evropskými státy nahlíženo s nevolí také protože Spojené státy americké, konkrétně George W. Bush, odmítly již předtím některé z mezinárodních dohod. Například se jednalo o již zmíněný Kjótský protokol nebo odmítnutí zřízení Mezinárodního trestního soudu. Bush dokonce odmítl nabídku NATO o zapojení se do války v Afghánistánu (Lucarelli 2006: 309). Na rozdíl od Afghánistánu docházelo kvůli intervenci do Iráku k demonstracím a nesouladu mezi tradičními spojenci v NATO (Komárek 2021). Výsledkem bylo, že se Spojené státy americké začaly spíše orientovat na své vlastní zájmy. Bezpečnost v Evropě tak přenechaly z větší části pouze na EU a případné pomoci se účastnily jen nepřímo (O'Neill 2014: 243–244). Po krizi v roce 2003 začala polarizace v transatlantických vztazích v následujících letech do jisté míry postupně slábnout (Murphy 2006: 289).

Prezident Barack Obama představoval při svém zvolení naději pro společný kurz v rámci transatlantických vztahů. Již v roce 2012 ale začaly USA svou politiku zaměřovat převážně na Asii se svou iniciativou „US pivot to Asia”. To vše na úkor Evropy, které dala americká administrativa jasně najevo, že již nepatří mezi její hlavní strategické a ekonomické zájmy (Bilal – Imran 2019: 7–8). Stejně tak ale i Evropa přehodnocovala svůj postoj k důležitým otázkám v rámci transatlantického spojení (O'Neill 2014: 252).

Prezident Donald Trump vztahům uškodil svou přílišnou orientací na národní zájmy, ochranu amerického trhu a tvorbu pracovních míst pro vlastní občany na úkor udržování vztahů s evropskými spojenci (Bilal – Imran 2019: 20). Za jeho vlády Spojené státy americké odstoupily od dalších důležitých smluv. Jednou z nich byla Pařížská klimatická dohoda z roku 2015, která později v roce

2020 nahradila již dříve zmíněný Kjótský protokol. Dále se distancoval také od smlouvy o jaderných zbraních středního doletu nebo dohody o otevřeném nebi. Tento Trumpův postup vyvolal v Evropě pochybnosti o tom, zda jsou jako spojenci stále na stejné vlně a zda se Evropa na Spojené státy americké stále může spolehnout z hlediska uskutečňování společných zájmů (Blockmans 2021: 5). Problematiku zapojení se do války proti teroru výrazně vyzdvihl právě i prezident Trump, který evropské členské státy Severoatlantické aliance kritizoval za nedostatečnou odpověď na teroristické útoky a chabou účast v boji proti terorismu.

Rozdíly v zájmech vytvářejí například i vlastní zákony a regulační mechanismy v rámci Evropské unie, které znamenají pro americké firmy určité omezení ve vstupu na evropský trh. Pohledy a zájmy USA a evropských států se proto v ohledu na tuto problematiku často rozcházejí. Je tomu tak například u pohledu na suverenitu, soukromí a údaje, změnu klimatu, energetickou bezpečnost, otázku uprchlíků a migrace nebo zdanění podniků (Bilal – Imran 2019: 20). Na druhou stranu společný zájem v tomto směru pro obě strany představovalo Transatlantické obchodní a investiční partnerství (TTIP) mezi USA a EU, které mělo za hlavní cíl stimulovat hospodářský růst na obou stranách Atlantiku a přispět k tvorbě nových pracovních míst (Kupchan 2015: 124). Byl to ale Donald Trump, který neobnovil jednání o TTIP, se kterým přišel za svého působení již jeho předchůdce Barack Obama, který ale nedotáhl jednání do konce (Blockmans 2021: 5).

2. 3 Identita

Znaky, které byly charakteristické pro předchozí třetí etapu, procházely po roce 2001 také proměnou. Sdílená západní identita, která byla typickým znakem éry vztahů před rokem 2001, začala postupně slábnout (Bilal – Imran 2019: 21). Dle Kupchana (2009: 2) byla tato identita založená na občanských hodnotách, volném trhu, demokratické vládě a demokratických hodnotách obecně. Po roce 2001 se začala proměňovat především z hlediska rozdílné interpretace hodnot, které pro aktéry ale stále z velké části zůstaly sdílené (Lucarelli 2006: 306). Tato

problematika lze demonstrovat na již zmíněné válce proti teroru, protože členské státy Severoatlantické aliance tuto myšlenku společně sdílely, ale přistupovaly jinak k jejímu řešení, což je zřejmé z předchozích podkapitol. USA například považovaly použití vojenských nástrojů za efektivní odpověď na krizi v podobě terorismu. Naopak evropské státy chtěly postupovat více v souladu s mezinárodním právem a spíše se zaměřit na socioekonomické kořeny terorismu (Aaron – Beauchesne 2004: 2). Přístup evropských států by tak byl v souladu se společnou západní identitou, na rozdíl od toho amerického. Evropané přístup USA považovali za poměrně nerozvážený, se sklonem k militaristickému přístupu k mezinárodním problémům (Sloan 2011: 4).

Podle Lucarelli (2006: 304) nedošlo k proměně vztahů pouze mezi politickými elitami, ale také mezi společnostmi jako celkem. Ve společnosti totiž začal růst na jedné straně antiamerikanismus a na druhé straně euroskepticismus, což bylo výsledkem prohlubující se krize, která nastala po roce 2001. Riziko pro společnou identitu začalo představovat i to, že státy na vzestupu, konkrétně Rusko nebo Čína, často nerespektují západní liberální pravidla. Jejich cílem bylo a stále je, přetvořit mezinárodní systém tak, aby vyhovoval jejich vlastním zájmům a ideologii, což ohrožuje společnou identitu transatlantických spojenců (Kupchan 2012: 15). Díky ruské hrozbě vyvolané anexí Krymu v roce 2014 začala v rámci atlantického řádu znovu rezonovat důležitost společných hodnot a ideálů. Opět se začalo mluvit o významnosti demokracie, existenci právního státu, mezinárodního řádu a zásadách suverenity napříč západními státy (Anderson 2018: 632).

Transatlantické obchodní a investiční partnerství (TTIP) neznamenal pro alianci pouze obchodní dohodu, ale také možnost pro západní demokracie upevnit svou pozici a znovu tím posílit západní identitu, pro kterou byly typické liberální normy (Kupchan 2015: 125). Tím, že se Donald Trump rozhodl v jednáních nepokračovat, utrpěla západní sdílená identita atlantického řádu. Liberální hodnoty, typické pro společnou identitu atlantických spojenců, byly v posledních letech narušeny také neliberálními myšlenkami populismu. Je proto nutné, aby se spojenci zaměřili na odstranění zdrojů populismu a vyřešili problémy, které jejich

státy sužují zevnitř. V posledních letech se jedná především o pandemii Covid-19, ekonomické nejistoty nebo digitalizaci (Hellmann – Kupchan 2021). Populismus představuje problém na obou stranách Atlantiku a současné prezident Joe Biden se stal symbolem odklonu od populismu a návratu k liberalismu (Kupchan – Vinjamuri 2021).

2. 4 Charakter

Vývoj po roce 2001 naznačuje, že charakter atlantického řádu se začal více podobat koexistenci v míru než bezpečnostnímu společenství. Teroristické útoky z 11. září 2001 urychlily odcizení mezi spojenci, které již bylo patrné od 90. let 20. století. Velkou roli v proměně transatlantických vztahů hrál zpočátku George W. Bush, který se svým unilateralismem zasloužil o další prohloubení krize (Kupchan 2009: 7). Zpočátku spojenci v boji proti terorismu spolupracovali a společně odpověděli na novou hrozbu v podobě islámského extremismu. V říjnu roku 2001 tak započala válka proti terorismu invazí Spojených států amerických do Afghánistánu (Bilal – Imran 2019: 7). Skutečný otřes v transatlantických vztazích způsobila až americká intervence do Iráku v roce 2003. Proti unilateristickému kroku ze strany USA se postavila především Francie a Německo. Svůj nesouhlas zdůvodňovali tím, že argumenty Washingtonu pro vpád do země byly z velké části neopodstatněné. Tyto dvě země, za podpory Belgie a Lucemburska, poté navrhovaly seznam evropských bezpečnostních iniciativ, který také značně otrásl vzájemnými vztahy. Ze Spojených států amerických totiž přišel nesouhlas a vlna kritiky vůči evropské bezpečnostní a obranné politice (Zandee 2018: 2). Kupchan (2009: 12) uznal, že evropské státy měly pravdu v tom, že USA neměly dostatečně mnoho důvodů, které by je opravňovaly vyvolat válku. Na druhou stranu ale uvádí, že evropské státy mohly jen stěží tvrdit, že americké bezpečnostní zájmy nebyly ohroženy.

Oproti Afghánistánu byla účast NATO v Iráku mnohem menší a organizace v tomto konfliktu nehrála příliš velkou roli, ačkoliv se prezident Bush snažil invazi označit jako součást války proti terorismu. Severoatlantická aliance se jí formálně

neúčastnila a ten fakt, že Rada NATO o Iráku nikdy nediskutovala, potvrzuje neshody, které uvnitř aliance panovaly. I přes to ale Severoatlantická aliance obecně Spojené státy americké v tomto kroku určitým způsobem podporovala (de Nevers 2007: 52). Ne příliš silná angažovanost NATO v Iráku jen potvrdila změny, které se uvnitř bezpečnostního společenství udály (Kupchan 2009: 12) a potvrdila erozi transatlantické solidarity (tamtéž: 14).

Geopolitické změny a jimi zapříčiněná konkurenční dynamika způsobily ve vzájemných vztazích mezi členy bezpečnostního společenství erozi (Kupchan 2009: 11). Možnou hrozbu pro transatlantické partnerství začaly představovat nové mocnosti, které začaly být stále více na vzestupu. To znamenalo hrozbu zvýšené ekonomické angažovanosti těchto mocností v Evropě. Kupchan (2009: 18–20) argumentoval tím, že je potřeba, aby v rámci Evropské unie došlo k posílení integrace. Silnější a schopnější EU by podle něj obnovila rovnováhu mezi spojenci, zejména v rámci války proti terorismu, a mohla tak přispět k spravedlivému rozdělení úkolů a zodpovědnosti a celkově k efektivnímu partnerství. USA by se proto měly snažit o podporu hlubší evropské integrace. V případě přerušení vzájemné spolupráce by USA ztratily důležitého spojence v podobě evropských států, který by se brzy mohl stát spojencem jedné z mocností – Ruska nebo Číny (Bilal – Imran 2019: 20–21). Společenství také obecně utrpělo kvůli stagnující ekonomice v důsledku krize z roku 2008 a zapříčiněné politické slabosti na obou stranách (Kupchan 2012: 17). Dle Kupchana (2015: 132) Transatlantické obchodní a investiční partnerství (TTIP) mělo potenciál prohloubit integraci a spolupráci mezi spojenci stejně jako Severoatlantická aliance. V jednáních ale Donald Trump odmítl pokračovat, čímž možné lepší spolupráci v rámci bezpečnostního společenství zabránil.

Vliv na míru spolupráce mezi spojenci měla také nestabilita v Evropě, která byla způsobená krizí na Ukrajině v roce 2014. Rusko, svým cílem obnovení vlastního postavení jakožto velmoci, narušilo stabilitu uvnitř NATO i EU (van Leeuwen 2017: 14). Trump kritizoval Severoatlantickou alianci především kvůli přispívání do obranného rozpočtu. Kritizoval ostatní členy, že se řádně nepodílejí

na jeho plnění v porovnání se Spojenými státy americkými (Bilal – Imran 2019: 4). Právě až po anexi Krymu, možné bezpečnostní hrozbě ve východní Evropě a určitém vzpamatování se z finanční krize z roku 2008 byli evropští členové NATO ochotni přistoupit k řešení svých nedostatků v rámci přispívání do rozpočtu organizace. Donald Trump dále kritizoval přístup evropských zemí k boji proti terorismu, což podle něj bylo hlavním zájmem celé aliance. Také opakovaně navrhoval úzkou spolupráci s Ruskem, ale evropští členové NATO byli vůči Rusku a jeho geopolitickým zájmům nedůvěřiví (van Leeuwen 2017: 14). Trumpův přístup v Evropě dokázal vyvolat diskusi o tzv. strategické autonomii, díky které by Evropská unie byla více nezávislou institucí, a to především co se týče závislosti na USA. Dále i po nástupu nového prezidenta Joe Bidena poměrně nespolehlivé jednání Spojených států amerických v podněcuje v Evropě debatu o vlastní bezpečnostní strategii v rámci Evropské unie. Kupchan (2021) ale uvádí, že taková debata je stále spíše na teoretické úrovni, protože většina členských států EU se i v současnosti stále velmi silně zaměřuje a spoléhá na transatlantické spojení, na rozdíl od možnosti více nezávislé Evropské unie.

I přes Bushovu a Trumpovu kritiku, se evropská integrace stala klíčovou pro zajištění bezpečnosti v Evropě. Je zásadní také pro samotné fungování Severoatlantické aliance, pro kterou je EU dnes již klíčová (Biscop 2020: 92). Z hlediska lepšího fungování Severoatlantické aliance vyvstala v posledních letech důležitá otázka ohledně většího zapojení evropských členů na obraně aliance. Toto břemeno nesou po celou dobu existence NATO především Spojené státy americké. Momentálně je důležité, aby konkrétně Německo utvořilo nejsilnější vojenskou sílu v rámci evropského pilíře aliance (Hellmann – Kupchan 2021). Stejný požadavek opakovaně kladl i bývalý prezident Donald Trump.

Z hlediska reformy došlo v roce 2010 k vytvoření Strategické koncepce Severoatlantické aliance. Ta měla řešit odcizení mezi členskými státy z důvodu války proti terorismu a v politické rovině posílit alianci do budoucna, aby mohla efektivně čelit novým problémům. Nicméně nedošlo k přílišnému posunu, a to především v období, kdy byl americkým prezidentem Donald Trump, který alianci

velmi kritizoval. Až společně s nadějí na změnu v podobě Joe Bidena se diskuse znovu rozběhly po jeho zvolení v roce 2020 (Moller – Rynning 2021: 177). V roce 2021 došlo v rámci agendy NATO 2030 k posílení vazeb a přijetí prvků, které řeší reformu ve fungování Severoatlantické aliance. Spojenci si stanovili cíle a směr, kterým se aliance bude v dalších letech ubírat. Dohodli se na posílení konceptu kolektivní obrany, postupu ve vztahu k Číně či Rusku nebo řešení dopadu klimatických změn na bezpečnost (NATO 2021).

3 Analýza předpokladů a skutečnosti

Tato kapitola slouží pro porovnání skutečnosti s předpokladem Charlese A. Kupchana z jeho díla *The Fourth Age: The Next Era of Transatlantic Relations*, který jsem představila v první kapitole. Pokusím se zhodnotit, zda se poněkud pesimistický předpoklad o postupném rozvolňování transatlantických vztahů a odcizení mezi Spojenými státy americkými a jejich evropskými spojenci skutečně potvrdil. Obecně k tomu totiž v určitých ohledech jistě došlo, ale ne stoprocentně. Transatlantické vztahy prošly od roku 2001 kolísavým vývojem, některé události dostaly vztahy na bod mrazu a jiné zase Spojené státy americké a Evropu motivovaly k větší spolupráci. Na vývoj měli vliv různí američtí prezidenti, ale také mezinárodní konflikty a události.

Z hlediska různých charakteristických rysů se Kupchanova idea částečně vyplnila. Jednotlivé rysy atlantického řádu prošly zajímavým vývojem a různé události na ně měly odlišný dopad. V jednotlivých oblastech došlo spíše k proměnlivému vývoji, to znamená občasné zhoršení a občasné zlepšení, ale obecně se vzájemné vztahy a atlantický řád nevrátily do bodu, ve kterém byly před rokem 2001. Společné hodnoty a zájmy, které byly pro atlantický řád typické nejvíce utrpěly nejspíše v letech těsně po teroristických útocích v září roku 2001 a poté znovu za prezidentství Donalda Trumpa. Tyto dvě období byly nejvíce charakteristické tím, že docházelo k postupnému odcizení mezi spojenci a rozdílnému přístupu k řešení různých situací. Na nejnižším bodě se tedy vzájemné vztahy ocitly v roce 2003 v důsledku rozdílných postojů k válce v Iráku a také v případě prezidentství Donalda Trumpa, jeho postojům k Číně a Rusku, Severoatlantické alianci nebo Íránu (Anderson 2018: 621). Vzhledem k poslední výrazné krizi ve vztazích v důsledku činů prezidenta Trumpa je ale třeba říci, že oslabení transatlantických vztahů nebylo vcelku pouze jeho vinou, ale bylo evidentní již za dob předchozích prezidentů, kteří měli také své rozepře s Evropou (Bilal – Imran 2019: 19).

3. 1 Oslabení konceptu kolektivní bezpečnosti

Vývoj v prvním desetiletí 21. století naznačuje, že se v atlantickém řádu z hlediska logiky interakce objevovaly prvky logiky rovnováhy moci i rovnováhy hrozeb a kolektivní bezpečnost oslabovala. Sám Kupchan (2009: 4–5) na konci první dekády 21. století uvedl, že se do transatlantických vztahů vrátily určité prvky logiky rovnováhy moci. Evropské státy se po roce 2001 totiž v některých případech snažily vyvažovat svou moc ve vztahu ke Spojeným státům americkým. Zejména tomu tak bylo, protože USA své evropské partnery obcházely v řešení problémů, což vedlo k potřebě zajištění vlastní bezpečnosti v rámci EU a nutnosti posílení evropské integrace. Často, když došlo k nějaké neshodě mezi spojenci, Spojené státy americké ze svého postu mocnosti, v rámci atlantického řádu i globálně, navazovaly ad hoc aliance s cílem zajištění svého vlastního zájmu. K potřebě vyvažovat svou moc vůči USA docházelo zejména kvůli jednostrannému jednání v rámci války proti terorismu. To mělo za důsledek zhoršení komunikace a utvoření pocitu, že se evropské státy nemohou na USA spolehnout. Konkrétně okrajové zapojení NATO v Iráku potvrdilo erozi ve vzájemných vztazích (Kupchan 2009: 13). Všechny tyto skutečnosti potvrzují Kupchanův předpoklad, že po roce 2001 dojde k oslabení kolektivní bezpečnosti. Například O'Neill (2014: 243) uvádí, že kolektivní bezpečnost díky tvorbě ad hoc aliancí a bilaterální spolupráci začala spíše připomínat logiku rovnováhy hrozeb.

Kupchan (2002) také uváděl problém, který představovala po roce 2001 reálpolitika na jedné straně a multilateralismus na straně druhé. Tento přístup byl typický především těsně po teroristických útocích za prezidentství George W. Bushe a poté znovu za Donalda Trumpa. Barack Obama i Joe Biden se více snažili s evropskými státy spolupracovat víceméně multilaterálně. Rozdílný přístup těchto prezidentů odkazuje také na neshody o podobě americké zahraniční politiky mezi Demokratickou a Republikánskou stranou, které Kupchan popsal v roce 2006. Dle příslušnosti k jedné z politických stran je možné pozorovat velkou podobnost v přístupu jednotlivých amerických prezidentů, v jejich postoji ke spolupráci nebo v celkovém vnímání Evropy.

Například de Nevers (2007: 34) uvádí, že na počátku 21. století Severoatlantická aliance svým zapojením do misí ve válce proti terorismu dokázala vyvrátit pochybnosti o své budoucnosti z konce Studené války. Zejména protože i přes krize, kterými prošla po roce 2001, uhájila svou pozici v transatlantických vztazích a stále hraje důležitou roli v zajištění bezpečnosti členských států. I přes neshody tak stále plní svou funkci a zajišťuje kolektivní obranu celé aliance.

Celkově koncept kolektivní bezpečnosti opravdu oslabil a v určitých momentech logika interakce obsahovala některé již zmíněné prvky logiky rovnováhy moci nebo rovnováhy hrozeb. Obecně ale princip kolektivní bezpečnosti přetrval, protože nedošlo k rozpuštění Severoatlantické aliance a dále dochází ke komunikaci a spolupráci i v Organizaci spojených národů. Sám Kupchan (2019: 4) uvedl, že i po krizi a napětí za Trumpovy administrativy zůstalo transatlantické spojení silné, a to především v rámci Severoatlantické aliance.

3. 2 Rozdílné řešení zájmů

Z hlediska zájmů lze částečně potvrdit to, co předpokládal Kupchan, že zájmy budou odlišné, ale přesto v některých otázkách stejné. Nicméně po většinu času po roce 2001 zůstaly poměrně do velké míry společné a docházelo spíše k jejich rozdílnému řešení a aplikaci. Taková situace byla typická v prvním desetiletí 21. století při boji proti terorismu, kdy USA i Evropa sdílely tento cíl, ale rozhodly se ho řešit každý trochu jiným způsobem a na základě rozdílných pravidel. I přesto ale existovaly některé otázky, které obě strany vnímaly rozdílně. Z toho důvodu došlo například k odstoupení Spojených států amerických od některých mezinárodních smluv. Konkrétně od Kjótského protokolu nebo Mezinárodního trestního soudu a poté znovu za Donalda Trumpa od Pařížské klimatické dohody, smlouvy o jaderných zbraních středního doletu nebo dohody o otevřeném nebi. Na druhou stranu se ale objevily také události, na které spojenci nahlíželi identicky, jako například ruská anexe Krymu v roce 2014 nebo současná ukrajinská krize.

3. 3 Kompatibilní identita

Dle dělení Charlese A. Kupchana identita po roce 2001 procházela proměnou ze společné na kompatibilní. Například i dle Lucarelli (2006: 306) se spojenci odlišovali v interpretaci hodnot, které zastávali, ale stále pro ně byly tyto hodnoty z velké části společné. Kupchan (2006: 81) naznačil, že sdílená západní identita začne po roce 2001 slábnout, což se částečně potvrdilo. I přesto existovaly některé momenty, které dříve typickou společnou západní identitu, dokázaly od roku 2001 také posílit. Nicméně se spíše potvrzuje, že Spojené státy i evropské státy jdou každý víceméně svou cestou a zastávají v určitých ohledech jiné hodnoty. V rámci Evropské unie se členské státy snaží o prosazování demokratických hodnot mírovými způsoby a v USA jsme v minulosti mohli zaznamenat, že v případě vlastních zájmů šly takovéto hodnoty stranou. Přesně taková situace nastala například v kontextu invaze do Iráku v roce 2003.

Z hlediska vývoje po roce 2001 evropské státy více dbaly na dodržování mezinárodního práva, na rozdíl od jednání USA, které se občas tomuto principu vymykal. Stalo se tomu tak ve válce proti teroru, konkrétně ve vztahu k invazi do Iráku, nebo při zavraždění íránského generála Sulejmáního. Evropské státy považovaly podobné události za nepřijatelné, zejména z hlediska jejich řešení či nedostatečného opodstatnění takového jednání. Státy v Evropě usilovaly více o dodržování určitých hodnot, které vycházely z dodržování mezinárodního práva. S ohledem na identitu v atlantickém řádu se důležitým milníkem stala anexa Krymu Ruskem v roce 2014. Pro USA a Evropu tato událost a možná hrozba ze strany Ruska znamenala, že si spojenci znovu začali všímat důležitosti západních liberálních hodnot a ideálů, které je dříve silně spojovali. Významnost suverenity, mezinárodního práva nebo demokracie tak začala znovu být důležitějším prvkem v atlantickém řádu (Anderson 2018: 632).

3. 4 Bezpečnostní aliance na ústupu

Kupchan v roce 2006 popisoval charakter řádu spíše jako koexistenci v míru a jeho předpoklad se částečně potvrdil, protože společná hrozba již od rozpadu

Sovětského svazu neexistovala a pro spojení dle Kupchana (2006: 80) neexistoval prvek, který by je motivoval z hlediska bezpečnosti spolupracovat tak úzce jako dříve. Unilateralistický přístup a z něho plynoucí rozhodnutí prezidenta George W. Bushe přispěly po většinu první dekády 21. století k tomu, že ve spolupráci mezi transatlantickými spojenci docházelo k neshodám (Murphy 2006: 287–288) a také k odvrácení se od společné bezpečnostní politiky. Kupchan (2009: 15) ale potvrdil, že bezpečnostní společenství i na konci první dekády stále existovalo v tom smyslu, že byla vyloučena možnost války mezi spojenci. Tímto způsobem společenství přetrvává dodnes, protože za celou dobu od roku 2001 nedošlo k tomu, že by mezi aktéry hrozila válka. Docházelo pouze k problémům v komunikaci nebo spolupráci na určitých otázkách. Velmi důležitou a klíčovou bezpečnostní otázkou v transatlantických vztazích představoval v minulých letech například Írán. Zejména poté, co se Donald Trump rozhodl odstoupit od jaderné dohody s Íránem a také po zavraždění generála Sujemáního. Tento přístup ovlivnil vzájemné vztahy a představoval možnou hrozbu pro bezpečnostní společenství, především kvůli nevyzpytatelnosti Donalda Trumpa, co se týče zásadních rozhodnutí. Navzdory tomu a všem dalším překážkám společné úsilí a spolupráce dokázaly udržet alianci pohromadě. Z hlediska bezpečnostní strategie sice Evropa v očích USA již není tak důležitá, ale zůstala významná jako prvek sloužící k zajištění vlastní bezpečnosti (O'Neill 2014: 252). Obrat v tomto smyslu nastal znovu v roce 2014 po anexi Krymu ze strany Ruska, kdy před sebou transatlantičtí spojenci najednou měli opět společnou hrozbu, na kterou museli kolektivně odpovědět, což posílilo jejich spolupráci.

Kupchan v roce 2006 zmiňoval také potřebu reformy NATO nezbytnou k tomu, aby došlo k posílení transatlantické spolupráce a efektivnějšímu fungování celé organizace. K reformě se začalo schylovat již v roce 2010 s vytvořením Strategické koncepce, ale od té doby nedošlo k velkému posunu. Diskuse se znovu otevřela až v roce 2020 se zvolením Joe Bidena do prezidentského křesla. V období prezidentství Donalda Trumpa bylo nemožné takovou debatu na půdě Severoatlantické aliance začít, vzhledem k jeho silné kritice fungování aliance

a přispívání do rozpočtu ze strany evropských členských států (Moller – Rynning 2021: 177). Až od roku 2020 tedy dochází k postupnému plánování kroků k posílení spolupráce a vyšší integrity v rámci aliance. Na obzoru je tedy možnost, že dojde k reformě fungování NATO, která by umožnila lepší a efektivnější fungování celé organizace.

Obecně tedy bezpečnostní aliance skutečně od roku 2001 oslabila v tom smyslu, že Spojené státy americké i Evropa již tolik nespolupracovaly v bezpečnostních otázkách a zajištění bezpečnosti na svém území. Americké bezpečnostní zájmy se z Evropy přesunuly do jiných oblastí a v reakci na to se i Evropa pokoušela osamostatňovat, aby nebyla tolik závislá na pomoci USA. Nicméně dodnes neexistuje v této oblasti shoda mezi evropskými státy na nějaké vyšší spolupráci, která by udělala z Evropské unie více nezávislou jednotku. Většina států totiž stále usiluje o silné transatlantické partnerství a orientaci na USA v otázce zajištění bezpečnosti (Kupchan 2021).

Závěr

Má bakalářská práce se soustředila na zkoumání vývoje transatlantických vztahů od událostí z 11. září 2001. Vycházela jsem z předpokladu Charlese A. Kupchana a porovnávala jsem jeho ideu o proměně atlantického řádu s vývojem po roce 2001. Dle dostupných zdrojů jsem došla k závěru, že transatlantické vztahy prošly od roku 2001 kolísavým vývojem. Některé události způsobily, že došlo k ochlazení vzájemných vztahů a oslabení vazeb a jiné naopak posílily soudržnost mezi spojenci a přispěly k větší ochotě spolupracovat. K výraznému zlepšení v transatlantických vztazích nedošlo, jak naznačil samotný vývoj a mnoho autorů. Nicméně přes všechny komplikace atlantický řád přetrval vcelku funkční a poměrně stabilní. Dále tak tvoří základní prostředí pro komunikaci a spolupráci mezi Spojenými státy americkými a Evropou. Významnost transatlantických vztahů zůstává nadále klíčovou otázkou mnoha diskusí.

Názory autorů na dopady jednotlivých událostí, které ovlivnily chod a další vývoj atlantického řádu, se ve velké míře shodovaly na tom, že k oslabení vazeb mezi spojenci doopravdy došlo. Zejména tomu tak bylo ve vztahu ke krizím a neshodám, které transatlantické vztahy zasáhly. Velkou roli v proměně vztahů od roku 2001 hráli také američtí prezidenti, kteří svým přístupem ovlivňovali pozici Spojených států amerických ve vztahu k Evropě. Jednotliví prezidenti USA měli takto významný vliv především kvůli globálnímu postavení své země po skončení Studené války, které umožnilo, aby americká rétorika určovala směr, jakým se transatlantické vztahy po roce 2001 ubíraly.

Z hlediska logiky interakce v atlantickém řádu dodnes přetrvala kolektivní bezpečnost zaručená mezinárodními organizacemi, i přes to, že byla od roku 2001 opakovaně oslabena prvky rovnováhy moci i rovnováhy hrozeb, které se ve vztazích objevovaly v reakci na různé události a změny. Zájmy pro transatlantické partnery zůstaly z velké části společné, ale spojenci se často rozhodli přistupovat rozdílně a občas také jednostranně k jejich řešení, a to i bez nějaké předchozí diskuse. Západní identita, která byla typickým znakem pro transatlantické vztahy

v druhé polovině 20. století se spíše vytratila. Aktéři sice stále sdílí velké množství stejných norem, hodnot a ideálů, ale v některých případech dochází k jejich nedodržování a zanedbávání ze strany některých států v atlantickém řádu. V druhé polovině 20. století k takovým výkyvům nedocházelo a západní identita byla pro transatlantické vztahy velmi důležitým charakteristickým rysem. Bezpečnostní společenství prošlo komplikovaným vývojem a po většinu období po roce 2001 představoval charakter atlantického řádu spíše koexistenci v míru, jak předpověděl Kupchan. Sice nedošlo k ozbrojenému konfliktu mezi státy, ale chyběla určitá společná bezpečnostní strategie, kterou by se aktéři řídili. Naopak začalo docházet spíše k rozdílným bezpečnostním zájmům a strategiím na obou stranách Atlantiku.

V současnosti čelí transatlantické vztahy další zkoušce v podobě konfliktu na Ukrajině. Díky tomu se v budoucnu ukáže, v jakém stavu se nachází Severoatlantická aliance a do jaké míry budou státy schopné v této krizi spolupracovat. Bude zajímavé sledovat, zda se budou spojenci nadále stavět k válce, která představuje hrozbu pro východní hranici jejich aliance, jednotně. Obzvláště, když před několika lety čelily transatlantické vztahy silné krizi za prezidentství Donalda Trumpa. Pro budoucí spolupráci v transatlantických vztazích je klíčové, aby spojenci přistupovali společně k řešení důležitých otázek a neuchylovali se znovu k unilaterálnímu jednání nebo uzavírání různých ad hoc aliancí se státy uvnitř, ale i mimo Severoatlantickou alianci v případě řešení bezpečnostních otázek. I přes některé přešlapy, které přišly v uplynulém roce ze strany současné americké administrativy, stále existuje určitá naděje, že dojde k postupnému zlepšování vzájemných vztahů a posílení spolupráce v rámci transatlantických vztahů. Přívětivá rétorika, ochota Spojených států amerických komunikovat a spolupracovat s evropskými státy a možná reforma Severoatlantické aliance představují poměrně pozitivní vyhlídky do budoucnosti transatlantických vztahů.

To samozřejmě nic nemění na tom, že obecně vývoj po roce 2001 skutečně potvrdil oslabování vazeb atlantického řádu, jak popsal Kupchan v roce 2006. Na tomto základě prošly jednotlivé charakteristické rysy řádu svým vlastním

unikátním vývojem. U každého z nich se Kupchanův předpoklad ukázal pravdivý do jiné míry, protože jednotlivé události od roku 2001 měly na každou z oblastí rozdílný vliv a často docházelo opakovaně ke zlepšování a zhoršování situace. Nicméně současný vývoj by mohl přinést do transatlantických vztahů určité změny a pravděpodobně i znovu posílit atlantický řád popsany Charlesem A. Kupchanem.

Seznam použité literatury

Aaron, D. L. – Beauchesne, A. M. a kol. (2004). *The Post 9/11 Partnership: Transatlantic Cooperation against Terrorism* (Washington D. C.: Atlantic Council).

Anderson, J. J. (2018). Rancor and resilience in the Atlantic Political Order: the Obama years. *Journal of European Integration* 40 (5), s. 621–636.

Bilal, A. S. – Imran, N. (2019). Emerging Contours of Transatlantic Relationship under Trump Administration. *Policy Perspectives* 16 (1), s. 3–21.

Biscop, S. (2020). The Future of the Transatlantic Alliance. *Strategic Studies Quarterly* 14 (3), s. 81–94.

Blockmans, S. (2021). EU-US Relations: Reinventing the Transatlantic Agenda. *Intereconomics* 56, s. 5–7.

Council on Foreign Relations (2021). *Charles A. Kupchan* (<https://www.cfr.org/expert/charles-kupchan>, 7. 12. 2021).

ČT24 (2020). *Před pěti lety vznikla jaderná dohoda s Íránem. Dva hlavní signatáři ji už nerespektují* 14. 7. 2020 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3140444-pred-peti-lety-vznikla-jaderna-dohoda-s-iranem-dva-hlavni-signatari-ji-uz-nerespektuji>, 30. 3. 2022).

de Nevers, R. (2007). NATO's International Security Role in the Terrorist Era. *International Security* 31 (4), s. 34–66.

Hellmann G. – Kupchan Ch. A. (2021). The Atlantic Alliance After Afghanistan. *Project Syndicate*. 17. 9. 2021 (<https://www.project-syndicate.org/commentary/atlantic-alliance-strategic-priorities-after-afghanistan-by-gunther-hellmann-1-and-charles-a-kupchan-2021-09>, 27. 3. 2022).

Komárek, M. (2021). 20 let války proti teroru: Dospěla od hladkého vítězství k dokonalé porážce. *Seznam Zprávy*. 26. 8. 2021 (<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/uctovani-s-valkou-proti-teroru-od-hladkeho-vitezstvi-k-dokonale-porazce-173122>, 14. 3. 2022).

Kupchan, Ch. A. (2002). The End of the West. *The Atlantic* (<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2002/11/the-end-of-the-west/302617/>, 22. 12. 2021).

Kupchan, Ch. A. (2006). The Fourth Age: The Next Era in Transatlantic Relations. *The National Interest* 85, s. 77–83.

Kupchan, Ch. A. (2009). The Geopolitics of Transatlantic Relations: Discord and Repair. *Politique étrangère* 1, s. 1–20.

Kupchan, Ch. A. (2012). Grand Strategy: The Four Pillars of the Future. *Democracy Journal* 23, s. 9–18.

Kupchan, Ch. A. (2015). PARSING TTIP'S GEOPOLITICAL IMPLICATIONS. *Geopolitics, History, and International Relations* 7 (2), s. 124–133.

Kupchan, Ch. A. (2021). Europe's Response to the U.S.-UK-Australia Submarine Deal: What to Know. *Council on Foreign Relations*. 22. 9. 2021 (<https://www.cfr.org/in-brief/europes-response-us-uk-australia-submarine-deal-what-know>, 27. 3. 2022).

Kupchan, Ch. A. - Vinjamuri, L. (2021). How to Build an Order: An International Agenda for the Twenty-First Century. *Foreign Affairs*. 15. 4. 2021 (<https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2021-04-15/how-build-order>, 21. 3. 2022).

Lucarelli, S. (2006). Values, identity and ideational shocks in the transatlantic rift. *Journal of International Relations and Development* 9, s. 304–334.

Moller, S. B. – Rynning, S. (2021). Revitalizing Transatlantic Relations: NATO 2030 and Beyond. *The Washington Quarterly* 44 (1), s. 177–197.

Murphy, A. B. (2006). The Changing Face of US-Europe Relations: Geopolitical Causes and Possible Consequences. *GeoJournal* 66, s. 285–293.

MŽP (nedatováno). *Kjótský protokol k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu* (https://www.mzp.cz/cz/kjotsky_protokol, 7. 2. 2022).

MŽP (nedatováno). *Pařížská dohoda* (https://www.mzp.cz/cz/parizska_dohoda, 10. 2. 2022).

NATO (2008). *Severoatlantická Smlouva*. 9. 12. 2008 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=cs, 18. 3. 2022).

NATO (2021). *Leaders agree NATO 2030 agenda to strengthen the Alliance*. 15. 6. 2021 (https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_184998.htm?selectedLocale=en, 29. 3. 2022).

NATO (2022). *Founding treaty*. 21. 2. 2022 (https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_67656.htm, 12. 4. 2022).

O'Neill, M. (2014). Atlanticism and the Changing Dynamics of European Security in the 'New Global Order'. In: Loth, W. and Păun, N. eds., *Disintegration and Integration in East-Central Europe: 1919 – post-1989* (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft mbH), s. 240–253.

SHAPE (nedatováno). *OPERATION ACTIVE ENDEAVOUR* (<https://shape.nato.int/missionarchive/operation-active-endeavour>, 27. 3. 2022).

Sloan, S. R. (2011). The War on Terror and transatlantic relations. *Atlantisch Perspectief* 35 (6), s. 4–9.

Štenglová, M. (2018). Odstupujeme od jaderné smlouvy s Íránem a uvalíme na něj ty nejprísnejší sankce, oznámil Trump. *iROZHLAS*. 8. 5. 2018 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/donald-trump-iran-dohoda-jaderne-zbrane_1805081945_pj, 30. 3. 2018).

The Globalist (2017). *Charles A. Kupchan* (<https://www.theglobalist.com/contributors/charles-kupchan/>, 19. 12. 2021).

UN (2011). *UN welcomes South Sudan as 193rd Member State*. 14. 7. 2021 (<https://news.un.org/en/story/2011/07/381552>, 22. 12. 2021).

UN (nedatováno). *History of the United Nations* (<https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un>, 21. 12. 2021).

van Leeuwen, M. (2017). NATO and the War on Terror. *Atlantisch Perspectief* 41 (3), s. 14–18.

Zandee, D. (2018). *NATO in the Trump era: surviving the crisis*. Clingendael Institute.

Resumé

This bachelor thesis follows the evolution of transatlantic relations after the events of 11 September 2001 in consideration of the Atlantic order presented by Charles A. Kupchan. The thesis is divided into three chapters. The first chapter contains the summary and analysis of Kupchan's idea of Atlantic order and explains the main characteristics which define the order. The other two include the evolution of the relations after the year 2001 and the comparison of reality and Kupchan's prediction. The aim of my bachelor thesis is to prove if the transatlantic relations begin to weaken as Charles A. Kupchan suggested in 2006. Many resources confirmed Kupchan's idea, however the events which I introduced in my analysis had different impacts on the individual development of the characteristics of the Atlantic order. The evolution was rather inconsistent and variable. Some time periods after the year 2001 were more problematic with many disagreements and some periods were better and the relations between the allies were more stable. This was caused by different influences which individual events had on the transatlantic partnership. The American presidents themselves had a huge impact on the relations because of the role which the US plays within the international system.